

BISPEGATA 13

Arkeologisk overvåking i forbindelse med graving for avløpskum.

Haavik, Aksel

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel Bispegata 13 Arkeologisk overvåking i forbindelse med graving for avløpskum.	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 78/2018	Publiseringsdato 13.08.2018
	Prosjektnummer 1021279	Oppdragstidspunkt 20.03.2018
	Forsidebilde Tiltaksområdet etter kutting av asfalt. Sett mot sørvest. Foto-nr: Cf53509 NIKU_02	
Forfatter(e) Haavik, Aksel	Sider 14	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Magnus Helstad
Prosjektmedarbeider(e) Aksel Haavik
Kvalitetssikrer Egil Lindhart Bauer

Oppdragsgiver(e) Bane NOR SF

Sammendrag I forbindelse med nedsetting av en ny avløpskum til Bane NORs brakkerigg i Bispegata 13, ble det foretatt en graving under arkeologisk overvåking. Grøften som ble gravd var 2,8 m lang, 1,9 m bred og 3,3 m dyp. Det ble funnet spor etter jernbaneaktivitet fra de siste 100 årene, samt utfylling av Grundingen i etterreformatorisk tid. Det ble imidlertid ikke avdekket noen automatisk fredede kulturminner.

Emneord Bispegata 13, Oslo, avløp, jernbane, Grundingen.

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

I forbindelse med utskiftning av avløpskum til Bane NORs brakkerigg i Bispegata 13, ble det foretatt en arkeologisk overvåking av gravingen. NIKU takker alle involverte parter for samarbeidet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	7
2	Tiltakets omfang.....	7
3	Faglige forhold.....	8
4	Metode og gjennomføring	9
5	Resultater	11
6	Konklusjon.....	12
7	Litteratur.....	12
8	Fotoliste.....	13

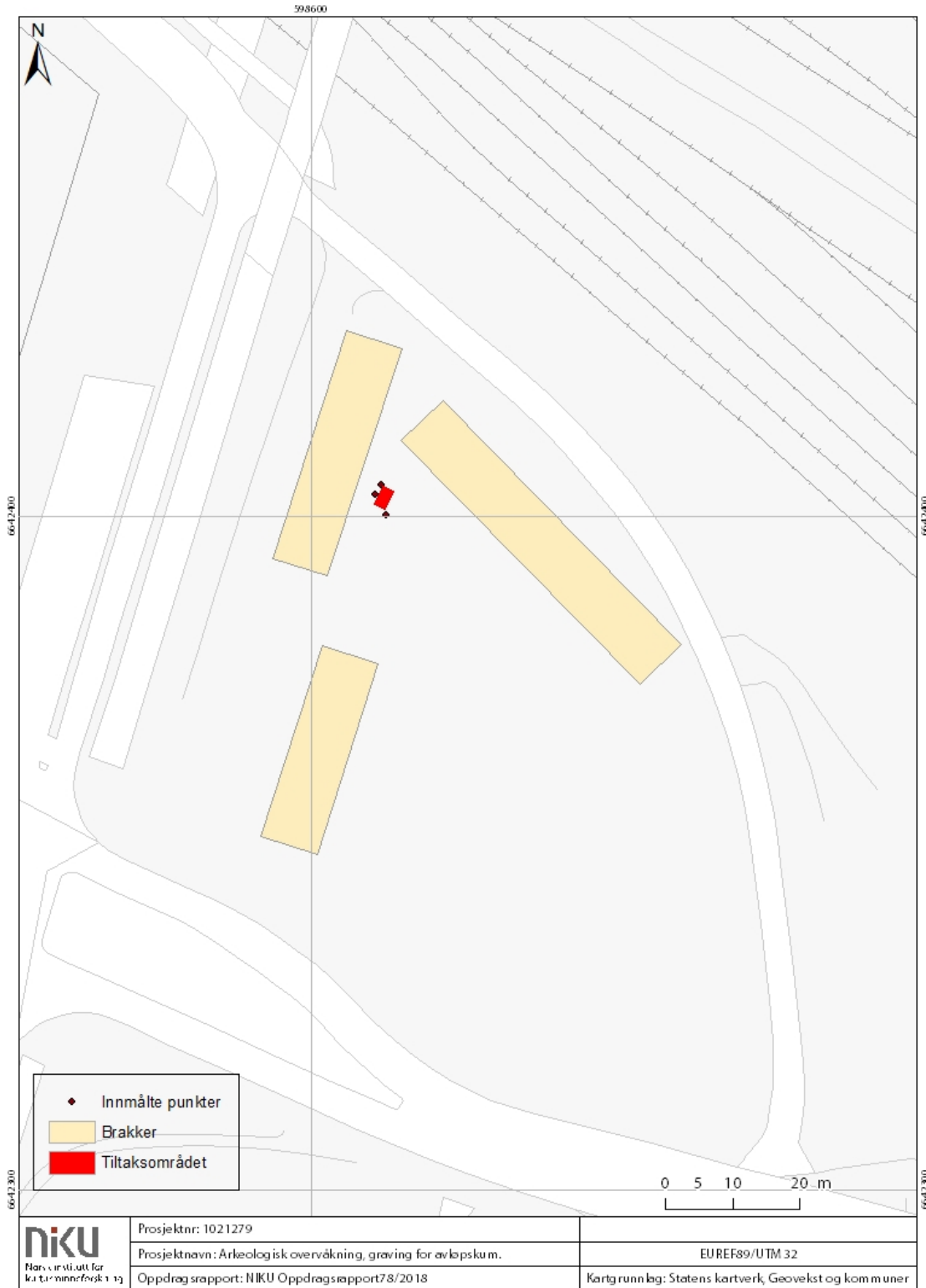

1 Innledning

Bane NOR SF søkte 19.3.2018 Riksantikvaren om å få grave for nedsetting av ny avløpskum ved riggen i Bispegata 13 i Oslo. Riksantikvaren mottok revidert søknad 22.3.2018. Arbeidene var innenfor vedtatt reguleringsplan for Follobanen, og Riksantikvaren skulle fatte vedtak om vilkår for gjennomføringen av tiltaket jf. kulturminneloven § 10. NIKU ble bedt om å utarbeide forslag til prosjektbeskrivelse og budsjett, og mottok oppdragsbestillingen fra Riksantikvaren 22.3.2018 (RA saksnr.06/00635-926). Riksantikvaren ga Bane NOR muntlig godkjennelse til å starte arbeidet umiddelbart, da situasjonen medførte at toaletter i brakkeriggen ikke var i drift. På grunn av tiltakets beskjedne størrelse og omstendighetene rundt gravingen som et godkjent strakstiltak ble prosjektbeskrivelsen forenklet til et notat. NIKU leverte notat og budsjett 17.7.2018, og Riksantikvaren fattet vedtak i saken 18.7.2018 (RA saksnr.06/00635-957).

2 Tiltakets omfang

Den eksisterende avløpskummen måtte byttes for å gi plass til større pumper og dermed øke kapasiteten på anlegget. Det var i denne forbindelse behov for å grave en grøft på 2,8 x 1,9 m i en dybde av 3,3 m. Tiltakets faktiske omfang ble meldt inn i til Bane Nor etter graving, og er således identisk med hva som ble oppgitt i den reviderte søknaden til Riksantikvaren.

3 Faglige forhold

Tiltaksområdet lå innenfor det automatisk fredede kulturminnet middelalderbyen Oslo, Askeladden id. 88460. Området for gravingen var en del av Oslo havn i middelalderen (Molaug 2002). Fra 1500-

tallet ble området fylt igjen og det ble etablert bebyggelse her, mens sjøbodene og bryggene ble bygget lengre ute i Bjørvika.

Under graving for den opprinnelige avløpskummen i 2014 ble det gravet 1,55 m dypt, til 1,3 moh. Det ble her ikke påtruffet kulturlag fra middelalder (Molaug og Thorkildsen 2014). Om lag 30 m sør for tiltaksområdet ble det i 2013 påvist kulturlag fra 1,2 moh. og nedover. Ved graving for pumpestasjon og kum under Bispegata samme år ble kulturlag påvist ved ca. 1,4 moh. fra nyere tid og under dette kulturlag fra middelalder (Engen 2018; Helstad 2014). Ved graving av grøft for vann, avløp og el-kabel for Togservice AS i området Bispegata 13 i 2006, ble det funnet kulturlag fra middelalderen, brannlag og gjødselslag fra ca. 0,6 m under overflaten og nedover til 0,9 m som da var grøftedybden. Dette var i området vest for og inntil brakkene til Oslo S Utvikling (Wiberg 2006). Ved boring i området Bispegata 13, nord for gaten, i 2005, ble det funnet kulturlag fra ca. 2,30 moh. og nedover, dvs. fra ca. 80 cm under overflaten på undersøkelsestidspunktet. Naturbakkeleire ble funnet på ca. 1,30 moh. (Molaug 2005). Ved boring og graving av fundamenter for Nordenga bro i 2008–2010 ble det funnet kulturlag fra ca. 1,20 moh. og nedover, hvorav lagene fra ca. 0,85 moh. ble tolket som middelalderske (Molaug 2012).

4 Metode og gjennomføring

Det arkeologiske feltarbeidet ble gjennomført som en overvåking av gravingen. Prosjektleder var Magnus Helstad og feltleder var Aksel Haavik. Gravemansskap var fra Bk-anlegg. Arbeidet ble utført 20.3.2018 i godt, vårlig vær. Tiltaksområdet befant seg inne på riggområdet til Bane NOR/Follobaneprosjektet, med brakker tett innpå. Innmålinger ble gjort med Cpos. Imidlertid ble kvaliteten på målingene noe variabel grunnet dårlige satellittforhold så tett på brakkene. Høyden over havet på innmålingene som er gjort, viser at bakkenivå før graving lå på 4,7–6,4 moh. Innmålingene er dermed ikke pålitelige. Trolig er målingene gjort i forbindelse med utgraving av den opprinnelige avløpskummen i 2014 mer korrekte. Disse viser at bakkenivå lå på ca. 2,8 moh. (Molaug og Thorkildsen 2014).

Arbeidet startet klokken 09.00 ved at først asfalten ble kappet og fjernet. Deretter måtte gravemaskinen dunke og skrape seg igjennom om lag 20 cm med tele. Ved en dybde på 0,5 m ble arbeidet stanset da det ble påtruffet flere strømkabler. Det ble dermed besluttet etter at den planlagte grøften skulle graves like vest for disse. Dermed måtte mer asfalt kuttes og ny tele bekjempes.

Figur 1: Strømkabler påtruffet på omlag 0,5 m dybde. Sett mot sørvest. Foto-nr: Cf53509_NIKU_05.

På om lag 1 m dybde kom et voldsomt tilsig av vann. Vannet fremstod som meget skittent og hindret sikt for overvåkingen. Det ble satt inn pumpe for å få unna vannet og gi bedre sikt. Dette hjalp noe, men sikten ble ikke optimal. Etter ytterligere en meter stoppet 90 % av tilsiget, og det ble langt lettere å følge gravingen.

Figur 2: Tilsig av brunt og skittent vann gjorde til tider overvåkingen problematisk. Sett mot sørvest. Foto-nr: Cf53509_NIKU_08.

Arbeidet ble avsluttet kl.16.30 samme dag, da grøften med tommestokk ble målt til 3,3 m dyp. Bunnpunkt i grøften ble av sikkerhetshensyn ikke målt med Cpos.

5 Resultater

Det ble gravet en grøft på 2,8 x 1,9 m, i en dybde av 3,3 m, i henhold til Bane NORs søknad og Riksantikvarens vedtak.

Grøften inneholdt flere lag med moderne masser. De øverste 50 cm bestod av asfalt samt moderne gulgrå grus, sand og pukk. Deretter fulgte om lag 50 cm med gul sand og sorte avfallsmasser i flere sjikt. Avfallsmassene var brunsorte og inneholdt noe slagg og steinkull. Konsistensen var stedvis fettete, muligens av olje. Dette kan være et resultat av tidligere praksis der avfall fra damplokomotiver og annen jernbaneaktivitet ble valset utover for å skape en ny og hard overflate (Edman 2015).

Figur 3: Profil i grøften. Sett mot vest. Foto-nr: Cf53509_NIKU_14.

De påfølgende 50–70 cm bestod av sammenblandet flis, tegl, humus og stein tolket som mulig utfylling av Grundingen (Molaug og Thorkildsen 2014). Grundingen var den innerste delen av Bispevika. Her ble det stadig grunnere på 16–1700-tallet, som følge av tilslamming og sagflis fra de stadig økende antall sagbruk som etablerte seg oppover langsmed elvene (Molaug 2002). Deretter fulgte blåleire med skjell som tidligere har vært naturlig sjøbunn. Det er dermed utelukket at det kan eksistere intakte kulturlag dypere i grunnen innenfor tiltaksområdet.

6 Konklusjon

I forbindelse med utskiftning av en eksisterende avløpskum på brakkeriggområdet til Bane NOR i Bispegata 13, ble det gravet en grøft under arkeologisk overvåking. Det ble kun gravet i moderne etterreformatoriske masser, og ikke påtruffet kulturlag fra middelalderen.

7 Litteratur

Edman, Therese 2015. KL-fundamenter i Haven. Follobaneprosjektet, Gamlebyen, Oslo. *NIKU oppdragsrapport 123/2015*. Norsk institutt for kulturminneforskning.

Engen, T. m.fl. 2018 (in prep). DEG 43. Arkeologiske undersøkelser i Dronning Eufemias gate, seksjon 43. *NIKU oppdragsrapport 80/2018*. Oslo.

Helstad, Magnus 2014. Graving for pumpestasjon – Bispegata. Arkeologisk undersøkelse av sjøavsatte lag nord for Bispegata. *NIKU Oppdragsrapport 141/2014*. Oslo.

Molaug, Petter B. 2002. *Oslo havn i middelalderen*. NIKU strategisk instituttprogram 1996-2001. NIKU 122. Oslo.

Molaug, Petter B. 2005. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Rapport arkeologisk forundersøkelse av byggegrunn i Gamlebyen, Oslo. NIKU Rapport Arkeologiske undersøkelser Oslo.

Molaug, Petter B. 2012. Arkeologiske undersøkelser i forbindelse med Nordenga bro, Bjørvika, Oslo. Arkeologisk prøveboring og utgravning for Statens Vegvesen 2008 – 10. *NIKU Oppdragsrapport 170/2011*. Oslo.

Molaug, Petter B. og Thorkildsen, Solveig 2014. Trelastgata. Arkeologisk overvåking av graving for avløp. Undersøkelser 2014 for Jernbaneverket, Follobanen i Gamlebyen, Oslo. *NIKU oppdragsrapport 198/2014*. Oslo.

Wiberg, Tina 2006. Bispegata 13, Oslo. NIKU Rapport arkeologiske utgravninger 1562220-2006.

8 Fotoliste

Filnavn	Motiv	Opptaksdato	Sett mot	Fotograf
Cf53509_NIKU_01.JPG	Fjerning av asfalt og tele i bakken	20.03.2018	SV	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_02.JPG	Fjerning av asfalt og tele i bakken	20.03.2018	SV	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_03.JPG	Strømkabler ble avdekket	20.03.2018	N	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_04.JPG	Strømkabler ble avdekket	20.03.2018	Ø	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_05.JPG	Strømkabler ble avdekket	20.03.2018	SV	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_06.JPG	Lag med jernbaneavfall	20.03.2018	SV	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_07.JPG	Lag med jernbaneavfall	20.03.2018	SV	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_08.JPG	Tilsig av ikke rent vann	20.03.2018	S	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_09.JPG	Midlertidig profil	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_10.JPG	Påtruffet leire	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_11.JPG	Påtruffet leire	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_12.JPG	Profil	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_13.JPG	Profil	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_14.JPG	Profil med målestokk	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_15.JPG	Meget lyst bilde av profil	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_16.JPG	Profil med målestokk	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_17.JPG	Profil med dybdemåling	20.03.2018	S	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_18.JPG	Kabler og profil mot øst	20.03.2018	Ø	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_19.JPG	Arbeidsbilde. Gutta måler grøft	20.03.2018	V	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_20.JPG	Ferdig gravet grøft mot SV	20.03.2018	SV	Aksel Haavik
Cf53509_NIKU_21.JPG	Profil mot sør	20.03.2018	S	Aksel Haavik

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 78/2018

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00